

– I want to have her a bit more pregnant...!

A német korrepetitor, aki megtanulta, hogy Böhm arcáról olvasson le minden utasítást, előre szaladt a színpad széléig, meghajolt és ezt válaszolta:

– With pleasure, just a minute, maestro. – Függöny!

Ezen az estén, a premier előtt dr. Böhm nagyon izgatottnak tűnt. Mielőtt eltűnt volna a zenekari árokban, megfordult és Kurwenalnak címezve jó hangosan ezt mondta:

– Bitte, Herr Cassel, look at mich...!

Kezdődhetett az előadás!

Az első fellépésem kis gondot okozott nekem. A színpad egy hajó fedélzetét ábrázolja, és mindabban a rendezésben, amelyekben addig énekeltem, Izolda már a fedélzeten állt a függöny felhúzásakor. Ezúttal azonban a kajütből kellett neki kirontania és egyúttal máris énekelnie. A kajüt színpad felőli kijárata szűk és alacsony volt, amin áthaladva mélyen le kellett hajolnom. Így attól lehetett tartani, hogy mindjárt a legelső megjelenésemkor a térdemre hulló vörös hajammal inkább egy cocker spánielhez, mintsem egy ír hercegnőhöz fogok hasonlítani.

A karmesternek szóló barátságos taps áthatolt a függönyön és a kulisszákon a színpadnak abba a sötét zugába, ahol a belépésemre várakoztam. Aztán meghallottam az előjáték első visszafogott vonós hangjait. Földöntúlian szépen szólt. Ilyenkor mindig begörcsöl a gyomrom, de azon az estén rosszabbul éreztem magam, mint bármikor. Még soha nem hallottam ilyen szépen előadva az előjátékot.

Amikor Wagner befejezte a *Trisztán és Izoldát*, attól tartott, hogy betiltják majd ezt az operát. A zene olyan erős és magával ragadó, sőt szédítő, hogy az énekesek és a hallgatók józan eszét féltette. Úgy vélte, hogy a *Trisztán* jó előadásai örületbe kergetik majd az embereket. Ludwig Schnorr von Carolsfeld, aki a müncheni ősbemutatón, 1865. június 10-én Trisztán szerepét énekelte, nem sokkal az előadás után meghalt. Beszélünk Mozart-, Verdi- és Strauss-rajongókról, de Wagner esetében inkább fanatikusokat emlegetünk. Az ő muzsikája az énekesnek nemcsak a személyiségét erősíti fel,

hanem a teljesítőképességét és kifejezőerejét is. Egészen biztos, hogy Wagnerre még nagyobb hatást tett ez a zenei „kábitószer”.

Véget ért az előjáték. Az utolsó gúnyoros szavakat intézte Izoldához a fiatal hajós. Mint a nyíl, úgy lőttem ki magam a kajútból (Hurrá! Tökéletesen sikerült a fellépésem!), és azonnal elfelejtettem minden gyomorgörcsöt és szívdobogást. Abban a pillanatban azt se vettem volna észre, ha levágják a karomat vagy a lábamat, annyira koncentráltam a szerepemre. A hangom engedelmeskedett, csak ki kellett nyitnom a számat és hagyni, hogy áradjon. Irene Dalis csodálatos partner volt: aktív, de ugyanakkor alázas, amilyennek Izolda szolgálójának lennie kell. Korábban volt olyan kolléganőm is, aki szakadatlanul arról akarta meggyőzni a közönséget, hogy kettőnk közül ki lenne valójában az igazi Izolda. Olyankor minden félresikerül, és persze szó sincs közös játékról. Itt azonban minden remekül ment, és még jobban fel tudtam pörgetni magam ahhoz az elbeszéléshez, ami Trisztán elátkozásával ér véget: „Halál mindkettőnkre!”

A rendezői utasítást követve szinte ájultan rogytam a földre. Olyan csend lett a teremben, hogy azt is hallani lehetett volna, ha egy gombostű leesik a földre. Ekkor átfutott az agyamon: hiszen ez az a jelenet, amikor az előző Izolda tapsot kapott! Egy tenyér se moccant. Szóval kudarcot vallottam! Rádadásul akkor, amikor énekesi és drámai szempontból is rendkívül ihletettnek éreztem magam. Hazudnék, ha azt mondanám, hogy nem zavarta meg a lelki nyugalmat az elmaradt taps, de – „the show must go on”, akár még ellenszélben is.

Fellépett Kurwenal, aki nagyszerű és színészileg kifejezetten rámenős volt. Nem vette észre Böhm karmester arcszínének változását, de amúgy minden jól sikerült.

A német Teo Otto készítette a színpadképet, ami stílusát tekintve a szürrealizmust súrolta, de azért még ott volt mögötte egy kis realizmus is. A második felvonás szerelmi duettjében például kissé nehezemre esett kellő hangulatba hozni magamat. Egy aprócska, szél kócolta fácska alatt ültünk, melynek őszi levelei nagyrészt már a földön heverték. Talán az volt a rossz érzés oka, hogy túlságosan

nagy fényben úszott a színpad, noha Trisztán és Izolda szerelmének tanúja az éjszaka. Akkor még nem tudtam, hogy a Met közönsége az Európában szokásosnál sokkal több fényt követel. Egyrészt a terem a maga 4000 személyes befogadóképességével lényegesen nagyobb, másrészt az amerikai publikum sokkal inkább a szemével „hall”, nem úgy, mint például a német közönség. A német hallgatóság jobban ismeri az operáit, és semmi gondja sincs a nyelvvel, ami Wagner esetében ugyebár német.

A *Trisztán* rendezőjeül az osztrák Herbert Graf – a zürichi Operaház igazgatója – személyében tapasztalt, hozzáértő művészt sikerült találni. Nyugalmat, biztonságot árasztott, és a vele való munka minden szempontból problémamentes volt. A rendezése egészen tradicionális volt, semmi olyan forradalmi ötlettel nem állt elő, amit ne lehetett volna összeegyeztetni a muzsikával – engedte, hogy Wagner érvényesüljön.

Ekkor fellépett Trisztán, és kezdetét vette egy érzelmmel teli, drámai jelenet. Nagyon szeretem az első felvonást, igen összetett és sokoldalú. Mégis úgy látom, sokan inkább kedvelik a második felvonást, ahol a csodálatos szerelmi duettben az ének lép előtérbe, miközben a cselekmény alárendelt szerepet kap.

Közeledett az első felvonás vége. Trisztán és Izolda boldogan omlottak egymás karjába, amint felszabadította őket a csodatévő bájital. A függöny összement, sokáig nagy csend volt. Az Operaház *general managere* előre felkészített a premier közönségének várható reakciójára. Mondta, hogy sokan csak azért mennek el a premierre, hogy a ruhájukat mutogassák, s az ékszereik megóvása érdekében csak egy kézzel tapsolnak. A szünetek elmúltával, az utolsó felvonás előtt az Operaház látogatói gyakran el is hagyják a házat, mert nincs több várható érdekesség számukra.

„De – tette hozzá, amikor meglátta az elképedt arcomat – a sorozat következő előadásain általában lényegesen lelkesebb a publikum.”

Rudolf Bing pontosan tudta, mi történik a színházában.

A következő pillanatban kinyílt a függöny és egetverő ujjongást hallottam. Óriási lelkesedés tört ki a teremben. A közönség állva kiabált, dübörgött a lábával és veszettül tapsolt. Nyilvánvalóan megfелеdkeztek a rájuk váró pezsgőről és egymás ruháinak szemléléséről – mindannyian makacsul állva maradtak. Úgy tűnt, addig nem mozdulnak, amíg meg nem tapsolhatják Izoldát. Viszont a Met-ben előírás, hogy a felvonások között senki nem hajol meg egyedül. Bing kezdett ideges lenni, és nézegette az óráját. Hátravolt még két felvonás, és éjfélbe kell fejezni az előadást, különben nagy összegeket kell fizetnie a túlóráért. Nem látott más megoldást, mint hogy a saját rendelkezését áthágva egyedül küldjön a függöny elé. Fülsüketítő ováció fogadott. Csak Turandotként, a milánói Scala szezonnyitó előadásán énekelve tapasztaltam ehhez fogható ünneplést.

A boldogság felhőin vitorlázva mentem az öltözőmbe, ahol igen gyorsan visszarántottak a valóság talajára. A fodrász és az öltöztetők már fésűvel és kosztümmel a kézben vártak. Alig öt percem maradt, ugyanis a közönség majdnem az egész szünetet áttapsolta. Ellazulásról szó se lehetett. Gyorsan ittam pár korty vizet, aminek klóros volt az íze, bevettem egy Coryfin tablettát, hogy megszabaduljak ettől az íztől, és máris siettem vissza a színpadra. Miután az első felvonásban 79 percen át szinte egyfolytában énekeltem, jött a második felvonás. Ami 71 perc, és ebben is az első pillanattól az utolsóig színen voltam.

Vegyes érzelmekkel léptem a világot jelentő deszkákra. Noha kimondhatatlan boldogsággal töltött el, hogy ekkora sikert arattam az első felvonásban, közben az foglalkoztatott, hogy vajon megfelelek-e a hátralévő két felvonásban a hallgatóság elvárásainak. Azzal már tisztában voltam, hogy a közönség igen szeszélyes tud lenni. Egyszer átéltem Nápolyban, hogy az egyik felvonásban lelkesen tapsoltak Maria Callasnak, majd a következő felvonásban kifütyülték őt. Borzalmas gondolat!

Meghallottam a vadászkürtöket, a pulzusom felszökött és az adrenalinszintem megemelkedett. Újra megszállt az inspiráció,

alig vártam a fellépésemet. A fáradtságot mintha elfűjták volna, a hangom minden fekvésben engedelmeskedett, és nagy-nagy boldogság áradt szét bennem.

Ezen az estén különösen jól sikerült Karl Liebl Trisztánja. A legtöbb Wagner-tenornak komoly erőpróba a második felvonás szerelmi duettje, mert lírai éneklést kíván, de Lieblnek a hőstenorokhoz képest szokatlanul lírai hangja volt, így ez nem okozott különösebb nehézséget neki. Karl Böhm karmester egészen fantasztikus volt, úgy éreztük, mintha a közönséggel és a zenekarral együtt mindannyiunkat a tenyerén hordott volna. A második felvonás végén legalább olyan nagy volt a lelkesedés, mint az első után, és már lassan hinni kezdtem a sikerben. Végre volt egy kis időm, hogy pihenjek és újra végiggondoljam mindazt a csodát, ami az előadás közben történt: a fantasztikus kollégák, a publikum, a színpadi személyzet – mindenki a maga módján hozzájárult ahhoz, hogy jó teljesítmény születhessen a színpadon.

A harmadik felvonásban Trisztánnak nagy és nehéz szerepe van. Izolda csak az utolsó húsz percben van a színen, amikor is az opera megkoronázásaként le kell zárnia a művet a *Liebestoddal*. Ez az a jelenet, amire minden Wagner-rajongó vár. Bármilyen fantasztikus is lehet Izolda az első két felvonásban, ha nem sikerül a szerelmi halál, akkor az illető nem alkalmas erre a szerepre.

Gyorsan átnéztem néhány táviratot, levelet, virágot, de féltem, hogy elveszítem a kapcsolatot a szereppel. Nem szeretem, ha ilyenkor látogatók vagy kollégák jönnek az öltözőbe egy kis csevegésre, mert meg akarom őrizni a koncentrációm.

De hát olyan sokfélék vagyunk! A nagy Kirsten Flagstad ezt a várakozást arra használta, hogy rendelt egy üveg konyakot a kávéházban és közben pulóvert és sálát kötögetett a gyerekeinek és az unokáinak. Amikor eljött a színpadra lépés ideje, teljes nyugalommal letette a tűt és a fonalat, bement a színpadra, és úgy énekelt, mint egy angyal.

Izolda szerelmi halálának utolsó (kétszeres piano) *fisze* is lecsengett. Rárogtyam imádott Trisztánomra, eltelve Wagner szédítő és megkapó hangjaival. Most nem szabad visszatérni a valóságba, meg

kell őrizni ezt a hangulatot! Amennyire élvezem, hogy a publikum lelkesedésének tárgya lehetek, annyira elviselhetetlen számomra, ha ezt a hangulatot hirtelen dübörgő taps vagy „Bravó!” kiáltások szakítják félbe. Legalább a csönd egy percét, a muzsika univerzumanak intenzív közelségét kellene egy pillanatra még őrizni!

A világitást lekapcsolták, majd újra fel – ezzel jelezték, hogy hamarosan éjféli, és az opera közönségének mihamarabb el kell hagynia a házat. Noha gyakran tiltakoztak emiatt, de ebben a kérdésben nem volt pardon, és az utolsóknak már sötétben kellett kibotorkálniuk az épületből.

Miután köszönetet mondtam a kollégáknak, a karmesternek és a rendezőnek, megpróbáltam visszajutni az öltözőmbé, ahol végtelen sorban álltak ismerősök és ismeretlenek, hogy gratuláljanak vagy köszönetet mondjanak, és esetleg egy autogramot szerezzenek. Csak most éreztem, hogy a nagy feszültség után micsoda fáradtság vett rajtam erőt. Ennek ellenére jó időbe telt, mire elhagyhattuk az Operaházat. A legtöbb virágot nagylelkűen elajándékoztam, de még így is külön taxit kellett rendelnünk a maradék csokrok számára. Amikor a taxisofőr megszemlélte a virágkölteményeket, megkérdezte, hogy én vagyok-e az a „the girl”, akiről azt olvasta az egyik újság interjújában, hogy „mielőtt elutazott volna Stockholm-ba, hogy felvételi vizsgát tegyen a zeneművészeti főiskolán, előtte való estén még megfejt tíz tehenet”. Ezt nem tagadhattam le, mire a következőt mondta: „No akkor ön valóban rászolgált a virágokra!”

Így végződött a Metropolitan Opera 282-ik és az 1920 utáni első, új betanulási *Trisztán*-előadása.

Amikor végre ágyba kerültem, nem tudtam elaludni. Feküdtem és az járt a fejemben, hogy mi lett volna, ha korábban mutatkozom be a Met-ben. A ház különböző menedzserei már korábban is felém nyújtották a csápjaikat, de mindig olyan szerepekről volt szó, amiket még nem énekeltem, és eszem ágában sem volt, hogy egy szerepet a Met-ben énekeljek először. Rudolf Bing azonban nem mutatott túlzott érdeklődést irántam. Kétszer hallott azelőtt, 1953-ban egy berlini előéneklés alkalmával és 1955-ben Münchenben